

TURI ATTILA

Építészmonográfia kézírata

Szerző: Dénes Eszter

(A bevezető tanulmányt Erhardt Gábor írta, az külön pályázati feltöltés)

Egy építész munkája egymásba fonódó szálakból, intenzív – megépült épületekkel fémjelezhető –, és csendesebb, a szolgálat idejét adó időszakokból áll. Mindkettőben jelölő művek keletkeznek, de tartalmuk szerint eltérő dramaturgiával és kifejezésmóddal. Vannak történetek, amelyek csomóponttá sűrűsödnek 33 év távlatából nézve: házak, drámák, erények és mulasztások, eredmények és tanulságok sorakoznak sajátos, nőtt egységben. S az úton ott ballagnak – maradnak vagy továtűnnek – a társak, s a mester, Makovecz Imre, akik nélkül nem születhetett volna alkotás, de szolgálat sem. Turi Attila 2019. decemberében rendezett életmű-kiállításán a Pesti Vigadó nagytermében láthatta a közönség legfontosabbnak tartott munkáit. Eddigi, korántsem lezárt életművébe nyerhettünk bepillantást a csomópontok – a különböző léptékű és funkciójú épületek, az oktatás, az építőtáborok és a főépítész – szerint tablókra rendezett, az összefüggésekre koncentráló, valamint az életmű szövetét meghatározó vezérszálakat és keresztszálakat bemutató tárlaton. Jelen kötet további részében e csomópontok mentén haladva, gazdag képanyaggal kísérve, témák szerint tárjuk az olvasó elé harminchárom év építészét, amely az iránymutató függőnökként jelen lévő mesterek adta impulzusokra, a hely szellemére és a közösségek erejére épül, és amelyeket létesülésük dramaturgiája hitelesít.

KÖZÖSSÉGI TEREK

Turi Attila középülettervezési gyakorlatát alapvetően befolyásolta az építésre mint folyamatra, közösségalkotó dramaturgiára tekintő mestere ars poeticája. Már legelső közösségi épületében, a budakalászi faluházban is megragadhatók a makovecki térszervezés alapjai: az átláthatóság és az erőpontok összegyűjtése. Ilyen hangsúly a megérkezés helye, amely tartást ad a belépőnek. A közösségalkotó szerep betöltésének záloga az otthonosság, ami minden részletre kiterjed. Mesélő épület valamennyi, amelyben visszatükröződik az adott közösség sorsa.

FALUHÁZ Budakalász, 1995

Budakalász egykori kultúrházát 1948-ban, az államosított Klinger gyárból alakult Lenfonó kezdte építeni munkásegyleti háznak. A befejezetlen, de részleteiben igényesen kialakított épület az évek során több toldalékkal bővült. A rendszerváltást követően, 1993-ban Turi Attilát Makovecz Imre ajánlására bízták meg az épület faluházzá történő átalakításával. A pályán fordulópontot jelentő, 1996ban átadott faluház formailag, térszervezésében és a múltat megidéző gondolatában immár karakteres, egyedi hangot ütött meg, felvonultatva Turi későbbiekben kiteljesedő középülettervezési gyakorlatának valamennyi alapelemét. A meglévő és az új épületrészeket téglaburkolat foglalja egységbe, a kézművesség erejével ható mértéktartó, ugyanakkor egyéni részletmegoldásokkal. A meglévő épület provizórikus struktúráját egy kávéházat, galériás közlekedő- és közösségi tereket magába foglaló rotunda ellenpontozza. E fedett piazza irányába táguló előcsarnok és a sarkon nyitott hangsúlyos bejárat méltóságteljes felvezetést ad. A zezugos, a közösség köveivel otthonossá tett, függőleges irányban megmozgatott centrális aula nem csupán közlekedő, hanem megállító funkciójú tér, ahol megváltozik a tartásunk; kihúzzuk magunkat, horizontunkat felemeljük. Egy hely, ami a belépőt megérinti. Egy hely, ami marasztal. Az 1600 m²-es faluház a kiszolgálótereken kívül hét

különböző méretű előadó- és klubtermet, valamint könyvtárat foglal magába. Nagy látogatottságú intézmény, egyben minta, hogyan lehet személyes kiállással felvázolni az emberek számára az élet ívét: a megőrzött, majd a homlokzatra visszahajtott vadszőlő éppen úgy, mint a beépített régi kövek a folytonosságot képviselik mind az idő, mind az értékek és a hagyomány terén. A faluház építése teremtette meg azt a bizalmat, ami huszonhárom éves főépítési megbízatásához vezetett Budakalászon.

MŰVELŐDÉSI KÖZPONT Lajosmizse, 1997

Lajosmizse főutcáján egykor igényes kispolgári házak sorakoztak, ahová az egységes beépítést megbontva, a '60as években ékelődött be a filmszínház földszintes, lapos tetős épülete. A feladat ennek körbeépítése volt a közművelődést teljes körűen szolgáló kulturális központ számára (munkatárs: Horváth Zoltán), amely egyben lehetőség is volt a városi szöveten egykor ejtett seb begyógyítására. Az átalakított mozi a főutca léptékéhez illeszkedő bővítéseket kapott, hangsúlyos bejárattal és a századforduló igényességét, a középület rangját visszatükröző főhomlokzati kialakítással. A külső-belső terek közötti határ elmosódik, az elegáns aula egy kisváros hangulatát idézi – utcákkal, erkélyekkel, átlátásokkal. A szövet bezárult, a seb begyógyult.

VÁROSHÁZA Lajosmizse, 2002

A városházát a tópart és a városi szövet határán, az akkor formálódó főtér lezáró elemeként kellett kialakítani, új funkciót adva az egykori postakocsiállomás és fogadó átalakításra szoruló épületének. Ez utóbbi hagyományos elemeket mutató tömegéhez egy szabadabban formált szárny kapcsolódik, a két egységet egy nagy belmagasságú előcsarnok fogja össze. A két főtömeg homlokzati kialakítása is karakteresen elválik egymástól. A külső architektúra megjelenik a beltérben, ez a gesztus a makoveczi „ház a házban” elvvel rokon. Összetettsége ellenére az épület olvashatósága egyértelmű: bejáratból egy tekintettel átlátható az épület struktúrája. A központi, ellipszis alaprajzú hengerben impozáns galériás tanácsterem helyezkedik el.

EGÉSZSÉGHÁZ Polgár, 2009

Nem kerülhető meg a terv születésének körülménye, ami jól illusztrálja a kort, amelyben fogant. Ott állt a város egy elvesztett pályázattal, aminek következtében az építész szakma becsülete többszörösen romokban hevert. Hátterében egy rossz típusú adaptációja, jogos szakmai kritika, főépítési nemtetszés állt. A rendelkezésre álló szűk két hét és a feladat komplexitása okán az ügy szinte eleve vesztesre állt: huszonötezer ember ellátását biztosító intézményt kellett elhelyezni mindössze 1500 m²-ben, patikával, házi- és szakorvosi rendelőkkel, képalkotó diagnosztikával, hat férőhelyes nappali kórházzal, laborral. Turi azonban a korábbi középületeken szerzett tapasztalataira építve biztos kézzel nyúlt a megbízáshoz, a városra jellemző kifestetű tömegek láncolatában gondolkodva. A komplex egészségügyi intézmény építészeti kialakítása (munkatárs: Terdik Bálint) a hagyományos kisvárosi beépítést követi léptékében és nyílászáró ritmusában egyaránt. A szertelen rendben sorakozó nyílászárók elhelyezése, keretezése a belső funkció átíratoként változik. Az egyedi, pasztell árnyalatú visszakefélt felületképzés az egykori civis házak meszelt homlokzatát idézi, illeszkedve a természetes mészkő nyers struktúrájához. A takarékos középfolyosós kialakítást az aula belső udvara és üvegezett várók sora oldja. Helyénvaló és korszerű, karakteres, mégis semleges megjelenésével nem akar többet, mint a felfeslett városi szövetben újra

térfalet alkotni, ismerős alapformákkal operálni, és az emberi léptékre lebontott részletekkel közel kerülni a használókhoz. Azaz elemi eszközökkel az „egészséget” mutatni.

A TANULÁS TEREI

Minden ember alkotta tér egyszersmind üzenet. A tér kapcsolatot teremthet, de el is választhat, így az egyik legjelentősebb szocializációs elem. A viselkedés sok tekintetben úgy zajlik, ahogyan a környezet lehetővé teszi, vagy épp kikényszeríti azt anélkül, hogy észrevennénk. A tér befogad egy közösséget, különböző tanterveket, egyben iniciátora és táptalaja minden új lehetőségnek. Az óvoda, majd az iskola az otthon után a második legjelentősebb hely az életünkben. Azt a fajta létmódot, ahogyan elkezdjük felépíteni a világunkat, az otthonból kilépve kezdjük el. Ennélfogva minél kisebb egy gyerek, annál inkább jelentősége van az ősmintának, az otthonoszerű dimenzióknak, az elemi észleléseknek, a bennünk élő archetípusnak. Hiszen valamennyien a fogódzókat keressük, hogy megértsük, milyen a világ. A nevelési, oktatási intézmény pedig olyan erőteljesen formáló környezet, amely nap mint nap megerősít, megkérdőjelezi vagy megüzeni, hogy ki vagyok én ebben a világban. Második otthonaink ezek, amelyek kultúrát, hovatartozást közvetítenek. Ideális esetben a szabadság alapjául szolgáló mély gyökereket, tartást adnak. A 21. század új ingerfeltételei között felnövekvő nemzedékek számára olyan terekre van szükség, amelyek egyrészt aktív részvételre ösztönzik az embert, másrészt pedig az otthon, az identitás iránti szükségletet mind fizikailag, mind pszichológiai és társadalmi értelemben kielégítik. A vandalizmus korában ez az alapja a házakkal való szeretetteljes kapcsolatnak.

BÖLCSŐDE Mályva utca, Budakalász, 2012

A kertvárosi hangulatú utcában álló négyfoglalkoztató bölcsőde a legkisebbek ellátására szolgál. Az építészeti vezérgondolat (munkatárs: Terdik Bálint) ennélfogva olyan téri dimenziók megtartásán alapult, amelyekben az otthonosságélmény a kisdetek számára is megragadható. A magas tetős, egyik oldalán tornáccal kísért hagyományos hosszúház archetipikus, a tudatalattink épületsémáira rezonál, Budakalász sajátos építészeti identitását, egy közösség kultúráját közvetíti. Ugyanakkor teret ad a játékoságnak, az emberinek: az utca felé szélesedő tömege a főhomlokzaton ikresített oromfallal tekint ránk, a zöldtetős közlekedő tiszta szerkesztésű üvegportálját a gyerekrájkokról visszaköszönő, hangsúlyos, szikár kémény ellenpontozza. Az épület gerincét alkotó, kívül-belül ritmikusan hullámzó közlekedő egy gyermekléptékű utca, amely színeiben, a beékelődő (eredetileg sószobának szánt) mesebeli gubók lágy formáiban, anyaghasználatában és fényviszonyaiban is a befogadó jelleget hivatott erősíteni, csakúgy, mint a barlangszerű, letört sarkokkal kialakított csoportszobák. Az egész épületet az organikus, ritmikus rendre, valamint a növekedés, a változás harmonikus kifejezésére irányuló formaalkotó törekvések jellemzik. Az ingergazdag, természetes anyaghasználatú belső térben feltűnőek a különleges színhatások, a mályva és a napsárga nem csupán esztétikai célt szolgál, hanem facilitáló erejű, a valóság átélését segítő sajátos eszköz. Az épület kötődik a helyhez, mégis minden elemében korszerű. Túl szögletes és sima, monoton és mindent leegyszerűsítő társai között attraktív és érdekesítő, hiszen a homo ludensnek sokkal inkább szüksége van a kalandra, mint a rendre és fegyelemre.

BÖLCSŐDE Jászberény, 2016 (Belsőépítészet: Borbás Péter, Lázár Zsófia)

A bölcsőde egy jól átlátható, strukturált világot képez le: az ívbe rendeződő tornácos foglalkoztatók, valamint a konyha és a személyzeti terek számára kialakított egy-egy épületegység ölelésében egy

nagy belmagasságú központi zsibongótér található. A lágy belső formák, a kis zegzugok a gyermeki lét játékos világát teszik gazdagabbá. Az épület anyaghasználata a Kárpát-medencére jellemző fehér vakolat, látszó ácsszerkezet, cseréptető hármásából nem lép ki, ugyanakkor a hangsúlyokkal, váratlan és egyedi megnyitásokkal, árnyékokkal tagolt homlokzat éppen elég izgalmat rejt.

TÜNDÉRKERT ÓVODA Zsámbék, 2008

Új építésű gyermekintézmények esetében általános tervezői koncepció a minél semlegesebb építészeti keret kialakítása, amit az ott folyó nevelői munka hivatott színes és otthonos tartalommal megtölteni. Turi Attila ezzel szemben azt a hangot keresi, ami a lelkünk legmélyén gyökerezik, erősítve a mindennapi élet dallamát. „A gyermek utánnázással tanul. Nem közvetlen másolással, hanem a lényeg, az alapok felismerésével. Ez nem intellektuális folyamat, sokkal inkább érzelmi és elemi, így elemi szituációkat kell építészeti megteremteni.” A Tündérkert nyolcfoglalkoztató óvodában a nevelő- munka a környezettudatos személyiségfejlesztésen alapszik, ezt hivatott segíteni archetipikus helyzeteivel és jeleivel az építészeti kialakítás. Az óvoda egy nyitott átrium, azaz a paradicsomi kert mint őskép köré szerveződik, ez a létesítmény középpontja, nemcsak strukturális, de eszmei értelemben is. Olyan alapélményt jelenít meg, amely leginkább a népmesék tündérkertjével írható le. A sarokban álló fa, a köré ültetett cserjék, a vasbeton pengeoszlopokon felfutó növények archetípusként uralják a kompozíciót, míg az udvar másik fele egy bábjáték paravánfalára szervezett burkolt felület. Ennek az ősfornának a leképezései találhatóak meg a foglalkoztatók saját kertjeiben is.

Az udvar köré szervezett közlekedőre fűződnek fel a három egységből álló alapsejtek: a foglalkoztató és vizes- blokkja, a hozzá kapcsolódó fedett terasz, valamint egy játszóudvar saját kiskerttel. A struktúra visszatérő eleme a természettel való állandó kapcsolat, az átmeneti terek ritmikus sorolása. Az öltözők szokatlan módon a közlekedőben úsznak, a szekrény sorok magassága a felnőttek számára átlátást biztosít az egységét őrző tágas, világos térben. A foglalkoztatók alakja szárnyanként, színe darabonként változik a napsárgától a mélyzöldig. Az egyes csoportokat megkülönböztetve, a szín változását követi a padlóburkolat, a bejárati ajtó, a falfelületek, valamint a terembe szerkesztett kis leülőfülke, utóbbi a kisgyermekek biztonságigényét, a kuckósodást hivatott kielégíteni. A foglalkoztatók mennyezete változó magasságú, a gúla alakú térlezárás kellő ünnepélyességet, egyben melegséget ad. Az igazgatás, a melegítőkonyha és a nevelőmunka egyéb helyiségei a kétszintes utcai szárnyban helyezkednek el.

A természet jelenléte nemcsak egy szép eszme, de kézzelfogható valósággá érett ebben az épületben. A foglalkoztatókhoz a tervező javaslata alapján kialakított „saját” kiskertekben a gyógy- és haszonnövény-nevelés, a messzi kútról kannában hozott víz – hogy átélhető legyen annak értéke –, és az árnyat adó mesefa köré való csoportosulás az intézmény pedagógiai programjának és mindennapjainak részévé vált. A környezettudatosság a szerkezeti megoldásokban (fagázós kazán, esővízes locsolórendszer) és a technológiai rendszerekben is megjelenik. Mindezek ellenére az épület és környezetének kulcsrakész, négyzetméterre levett bekerülési költsége jóval az átlagos alatt maradt, a helyi közösség legnagyobb meglepetésére és megelégedésére.

ÁLTALÁNOS ISKOLA Üröm, 1998 (Munkatárs: Csernyus Lőrinc)

A település központjában álló, '70-es években épült iskola bővítése (munkatárs: Csernyus Lőrinc) két belső udvarra szerveződik, amelyek a közterületről fedett áthajtón közelíthetők meg. A galériás, nagy légtérű központi aula átmenetet képez a termek felé. A főutcára néző nőtt jellegű homlokzat

tagolásában a zárt sorú kisvárosias beépítés jellemző ritmusát követi. A tornaterem egyben közösségi térként is funkcionál, ehhez igazodik egyedi hangulatú, szokatlanul emberi, műves kialakítása a ragasztott tartós, látszó fedélszékekkel és vakolatlan téglalaburkolatos felületeivel. Nevelő, de legfőképpen tartást adó terek ezek, ahol jó arányban keveredik a feszesség és játékosság, a közösség és az egyén tere.

ÁLTALÁNOS ISKOLA Budakeszi, 2017

A ház nemcsak ház, hanem segítő tér, üzenet is. Egy iskola esetében az alma mater, melyre évtizedek után is emlékezünk, aminek illata, sugárzása, társaink mozgása, a „mi helyünk” hangulata elkísér bennünket – vallja Turi Attila. A tizenhat tantermes, tornacsarnokkal kiegészített általános iskola egy félkör alaprajzú, dél felé egy- szintnyi magasságot lejtő kertvárosi telken áll. Az összetett adottságokra nyújtott megoldást a zárt udvar köré szervezett, négy épületszárnyból álló, az ízesülési pontokon átjárókkal áthasított épülettömeg. E kerített tér az iskolák archetípusát adó középkori kolostorudvarok leképezése. Egyfajta gravitációs térré lényegül át, szervezi az iskola belső világát, szociális katalizátor, amely segíti az közösség intenzívebb megélését, miközben az egyéni és társas élethelyzeteknek egyaránt otthont ad. A tömeg- és a téralakítás vezérelve a struktúra dinamizmusának kezelése, a kitörő és bezáruló tömegek, a formák harmóniájának kialakítása volt. Az épület változó elem nagyságú fő- és altömegekre bomlik, a telket határoló beépítésre jellemző kakofóniával keres egyensúlyt a hullámzó tetők játéka. A vakolt jellegű, közel 80 méteres főhomlokzat a környező társasházak léptékében és ritmusában tagolódik kisebb egységekre. Kialakítására egyfajta festői logikát tükröző kreatív rendetlenség jellemző, feszes szerkesztettség helyett teret adva a játékosságnak, az emberinek. A hangsúlyos főbejárat és a galériás központi aula a funkcióhoz méltó tartást követel meg a belépőtől. A tantermek elrendezése a takarékos területfelhasználású, hagyományos közép- és oldalfolyosós rendszert követi. A gazdaságos megvalósíthatóság és a használati komfort maximális biztosítása mellett a belső kialakítás a túlzó intellektuális komolyság helyett elsősorban egyfajta lelkesítő és felszabadító téralakításra törekszik. Egyensúlyt teremt az egyéni és a közösségi terek között, az aulába és tornatermi galériába kötött, körbejárható közlekedőrendszer a közös vonulásra és az egymás megfigyelését célzó elvonulásra is alkalmas, figyelembe véve a kamaszok igényeit. Nem pusztán folyosó: térbővületei, ülőfülkéi „saját helyeket”, zugokat nyújtanak, vonalvezetésük a belső udvarra orientált, ritmikusan kialakított vizuális és közlekedési kapcsolatokkal. Az építészeti formavilág a belső udvaron gazdagabb, mint a külső felületeken. Térfalai egy városi tér elemeiből – árkád, passzázs, háromszintes nagyított tornác – épülnek fel. Saját világ ez, a valódi történések színtere, ahol egy oldott, sokfajta helyet integráló téralakítás és egy melegebb hangulat megteremtése volt a cél. A terepadottságból következő szintkülönbséget egy spanyol lépcső hidalja át, nézőtereként olyan iskolai vagy kulturális eseményeknek, amelyek során a közösségi dimenzió kiteljesedéseként az udvar köztérre lényegül át.

TTT PROGRAM 2014–2019

A középület használaton túli célja a példamutatás, olyan minta állítása, mely a helyi nyelven szól, érthető és befogadható. A Nemzeti Köznevelési Infrastruktúra Fejlesztési Program¹¹ keretében országsszerte épültek tornatermek, tanuszodák és tantermek, amelyek egy tipizálásra alapuló, rugalmas adaptációra épülő konstrukcióban (vezető tervezők: Turi Attila, Jánosi János, Terdik Bálint) valósultak meg. A mintaterv használata mindemellett megoldást nyújtott a több mint 50 létesítmény gyors, reális költségvetésű megvalósítására. Szemléletében is újítást jelentett az elsősorban sportcélú

létesítmények közösségi célra alkalmassá tétele, hiszen a települések jelentős részén az új tornaterem az egyetlen kulturális és művelődési célra is használható, nagy befogadóképességű tér. Mindkét épülettípus a szerkezetek és az alaprajz racionalizálása ellenére, magas építészeti minőséget képvisel, ragasztott tartókkal, látszó fedélszékekkel, téglaburkolattal. A tornatermek (munkatárs: Horváth Zoltán, Terdik Bálint) belterében a vakolatlan, festett téglafelületek skandináv jellegű puritánsága a mai kor trendjét idézi, nem utolsósorban pedig az akusztika szempontjából is kedvező. Mindemellett kellő rugalmasságot biztosított a homlokzatra, a tömegkapcsolatokra adott egyedi, a hely karakteréhez illeszkedő megoldás. Nem díszletépítészetről van tehát szó, hanem a hangsúlyok kezeléséről, ami egy unalmas uniformizáció és klónok helyett garantálta az egyedi arcú és hangulatú épületek létrejöttét.

MESTER ÉS TANÍTVÁNYA

Turi Attila pályáját alapjaiban meghatározó momentum a Makovecz Imrével való találkozás: a mester-tanítvány viszony, ami 26 éves szoros munkakapcsolattá és barátsággá nemesült. Makovecz műhelyének ismerete, annak bizalomra alapuló működése, amit maga a mester alakított ki, elengedhetetlen a hozzá kötődő épületek elemzésekor. Makovecz Imre általában csak néhány vázlatot rajzolt, ezeket állandó munkatársai vagy tanítványai dolgozták fel. A tervezéshez szellemi alapot biztosított, miközben konzultált, szükség esetén beleszólt a szerkesztés és a tervezés során annak minden részletébe, akár a kivitelezési fázisban is, sokszor újszerű megoldásokat adva. Turi Attila kezdetben több munkában szerkesztőként, majd számos jelentős alkotásban munkatárs-ként vett részt. Mestere önálló feladatokkal is megtisztelte, ilyenek voltak a sárospataki Árpád Vezér Gimnázium tornaterme, a piliscsabai Stephaneumhoz kapcsolódó egyetemi klub, a sevillei világkiállításra készült magyar pavilon egyes részletei, vagy a makói fürdő összekötő szárnya a szaunavilággal. Makovecz alapkoncepciójára építve, Turi Attila tervei szerint valósult meg már a mester halála után a devecei ökömenikus kápolna, valamint a piliscsabai Avicenna Kutatóintézet.

EGYETEMI KLUB Piliscsaba, 1995

Az egyetem központi előadóját befogadó Stephaneumot, ami a magyar organikus építészet egyik ikonja, Makovecz Imre tervezte. Ennek során az északi szárny folytatását mindössze egy kontúrvonal meghatározásával tanítványára bízta. A megismételt centrális térből kihegyezett, fokozatosan elfogyó klubhelyiség nyúlik ki. A kompozíció, akár egy robbanásból kiszaladó üstökös, vertikális irányban viszi tovább a főépület mélyből emelkedő kupoláinak erőjátékát. Az épület a tanítványi igazodás és az önkifejezés együttállásának jelképe.

AVICENNA KÖZEL-KELET KUTATÁSOK INTÉZETE Piliscsaba, 2019 (Alapkoncepció: Makovecz Imre)

A piliscsabai egykori laktanya revitalizációjával kialakítandó kutatóliget – melynek fejlesztésére Makovecz Imre alapítványt hozott létre – első, központi eleme az Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete épülete, ami a mester solymári iskolájának meg nem valósult, esszenciális tervén alapul.

A makoveczi életmű gondozására a mester halálát követően, 2013-ban kormányhatározat született, majd születésének 80. évfordulóján a magyar kormány – kifejezve, hogy az életmű megóvására érdemes kulturális és nemzeti értéket képvisel – bővebben rendelkezett az életmű és a hagyaték gondozásáról, s annak a jövő nemzedékkel való megismertetéséről. Konkrét feladatokat jelölt ki,

tizenkilenc beruházás – köztük az Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézetének – megvalósulását támogatva.

Turi Attila a kutatóintézet tervét az ipari romkörnyezetet revitalizáló solymári iskola unikális épületének egységes ideát sugárzó vázlatai alapján javasolta kibontani. Iniciatívájához társakra lelt az örökösök, a Iosephinum Fejlesztéséért Alapítvány és az intézetet vezető Maróth Miklós professzor személyében. Felmerülhet azonban a kérdés, hogy ha egy vázlat átalakul az új igények mentén, Makovecz-épület marad-e még? Szabad-e az átszabás igényével nyúlni egy korábbi tervhez? E kérdések megválaszolásához ismerni kell Makovecz műhelyének működését, valamint sajátos tervezési metódusát. A mester általában csak néhány vázlatot rajzolt, melyeket tanítványai, munkatársai dolgoztak fel, az átadott vázlatokban azonban mindig megragadható volt a teljes épületet átható, minden részletre kiterjeszhető alapgondolat. „Az Avicennához felhasznált rajzokban – a struktúraalakításban, részletképzésben – kitapintható az eredeti kép kifejtésének iránya, a mester akarata” – vallja Turi. „A három, különböző – az igények alakulását követő – tervezési fázist mutató vázlat szándéka, eredője ugyanaz volt.” Ezekből kellett legjobb tudása, tapasztalata és építészeti hitvallása szerint kibontani az intézet programjának (sűrűbb helyiségrendszer), a helynek (laktanyából kutatóliget) és a dramaturgiának (a szomszédos piliscsabai katolikus egyetemnek és a mester által életre hívott alapítványnak) megfelelő architektúrát, a különböző időszakokban készült vázlatok részleteit egységes rendszerbe illesztve. Kisebb lett az átmérő az igények miatt, nőtt a párkánymagasság, miközben megmaradt a belső átrium nagysága és aránya. A vázlat nem adott támpontot a nyaktagot váltó önálló bejárathoz, így az Makovecz egyiptomi rajzai inspirálta átíratként került megfogalmazásra, jellegzetes ikonográfiával. A bejárathoz a sevillai Narancsudvar mintájára alakított, feszes szerkesztésű díszter vezet (munkatárs: Buella Mónika), ami egyben a folyamatosan kiépülő kutatóliget városi hangulatú előtereként is szolgál. A tér középpontja, akár a granadai Alhambra Mirtusz-udvarában a vékony vízréteget biztosító vízmedence, melyet négy kiemelt ágyás és a felezett raszterosztásban telepített összeboruló fák alkotta, a cordobai Patio De Los Naranjost idéző árkád-térfa övez. Az előképek világos üzenetet hordoznak: az európai iszlám kultúra érett formában az Ibériai-félszigeten maradt meg több mint hétszáz éven keresztül, s a reconquista utáni átalakítással élő szövetként máig őrzi a kultúrák egybeolvadását, sajátos együttélését. Nem mellékes, hogy az épület közel nulla energiaigényű. Kísérletek és csomóponti tervek egész sora kellett ahhoz, hogy bizonyítást nyerjen: a praktikum és az esztétika nem egymást kizáró fogalmak.

A MUNKA TEREI

Az anyag metamorfózisának szakrális jelentőségét kiemelve Gerle János úgy fogalmaz,¹⁵ hogy az „ipari épület nemcsak mint mesterséges tárgy, azaz a természet anyagainak metamorfózisa értelmezhető, hanem mint olyan hely is, amely az átváltozás-átváltoztatás folyamatos színtere. Az emberi tevékenység legnagyobb része környezetének megmunkálása, megművelése és átalakítása, a holt anyagok magasabb szervezetségi szintre emelése. (...) Az ipari épület tehát a legintenzívebb, legegységesebb helyszíne a Föld tudatos emberi tevékenységgel történő átváltoztatásának, olyan sűrűsödési pont, amin átömlik a nyersanyag, és feldolgozott formában, alakot öltve távozik”¹.

¹ GERLE János: Turi Attila ipari épületei. In ERHARDT Gábor (szerk.): Turi Attila. Gerle János, Lenkei Csilla, Makovecz Imre, P. Szabó Ernő, Rozmann Viktor, Wesselényi, Garay Andor szövegeivel, Dénes György fotóival. Serdián, Budapest, 2010, 115. o.

GYÓGYNÖVÉNYKUTATÓ INTÉZET Budakalász, 2003

Minden ipari épületnek megvan a technológiához illeszkedő formai racionalizmusa. Mindemellett a tömegstruktúra és az anyaghasználat, ami ez esetben a környék ipari építészetének hangulatát és léptékét idézi, szabadon alakítható. A tervezési megbízás ez esetben az üzemépület meglévő technológiai és alaprajzi tervéhez illeszkedő szerkezeti, valamint tömeg- és homlokzati struktúra kialakítása volt, szociális és szállásépülettel együtt. Az aszimmetrikus fejpület tömegével és letört nyílásformáival az antropozófus építészetre, Asmussen járnai központjára utal, faszkerzetének kialakítása és színezése a svéd faépítészeti átírata. A téglaburkolat költsége a takarékos szerkezet miatt volt kigazdálkodható, a színes faburkolat könnyedebb, a gyógynövény feldolgozásához illeszkedő hangulatot áraszt, nem feledve, hogy a főhomlokzat mindig az adott cég arculatát fejezi ki, ideális esetben a maradandót és a megbízhatóságot sugallva. Turi Attila e megbízás során a település főépítészeként is bizonyíthatta, hogy a szigorú technológia nem zárja ki az értékálló, egyedi megjelenést.

DVD ÜZEM Törökbálint, 2004

Az ipari építészeti silány, az ideiglenességet hangsúlyozó bádogdobozgyártássá degradáló korunkban Turi Attila e munkaterekben az anyag metamorfózisának, azaz emberi tevékenységünk egyik meghatározó mozzanatának szakrális jelentőségű színterét látja és láttatja, a hangsúlyt a kulturális funkcióra helyezi. Az organikus szemlélet e különleges példáján a téglát mint az időt befogadni képes, az emberi kéz munkáját magában hordozó, fegyelmezett szerkesztést igénylő építőanyagként használja. A törökbálinti ipari park területén DVD-gyártásra szolgáló üzemcsarnokot, irodai szárnyat és a megrendelők fogadására alkalmas reprezentatív fogadóteret kellett kialakítani, melynek során a szigorú technológiai előírások mellett a tereplejtés kihasználása és a kellemes irodai környezet, valamint a cég arculatának megjelenítése is célként fogalmazódott meg. A fejpületen a gyártó imázsát adó DVD-tok és -borító parafrázisa jelenik meg, melynek belső térbe való kivetülése az előcsarnoknak egyedi, reprezentatív jelleget ad. A világos funkcionális tagolás a finom részletekkel metszett tömegformákon, valamint a két, egymást jól kiegészítő nemes és karakteres anyagon – téglá és fémlemez – is tükröződik. Az óbudai gázgyár gyermekkori emlékét felidéző részletgazdagsága mellett az épületet az anyagok és a színek harmonikus egyensúlya hatja át. Rendeltetésének tökéletesen megfelel, miközben a szellemi igényeket is kielégíti, bizonyítva, hogy a kettő nem áll szemben egymással.

KÖZTEREK ÉS EMLÉKMŰVEK

Bár a közterek és a hozzájuk kapcsolódó emlékművek tervezése rövid kitérőt jelent Turi munkásságában, jelentőségük az alkotóra jellemző dinamika és formai erő okán nem hanyagolható el. Az emlékművek állításának és a hozzá kapcsolódó tértervezésnek az első világháborút követően olyan feltartóztathatatlan áradata kezdődött hazánkban, ami – változó témákkal, változó üryekkel, és sajnos változó színvonalon – napjainkig tart.

A közterek és emlékműveik az emlékezés néma tanúi, ennél fogva ma is időszerű a kérdésfeltevés az emlékműszobrászat művészi lehetőségeiről, valamint az épület, a talapzat mint építészeti mű, a

szobor és az azt körülvevő tér szerves egységéről, melyben a szobrászművészen kívül az építésznek is kétségtelenül kitüntetett szerepe van.

TÉRRENDEZÉS Szekszárd, 2008 (Munkatársak: Makovecz Imre, Terdik Bálint)

A Szekszárd központi magját adó Béla király tér dísztérré történő átépítése során nem pusztán az egységes arculat, hanem egy, a közösség számára is jól használható és jól olvasható tér kialakítása volt a cél. A meglévő értékek térbeli helyzetét újra kellett komponálni: I. Béla szobra kiszabadult a növények öleléséből, a Vármegyeháza elé került át Szent László király szobra, az országzászlót új talapzaton a tér közepén helyezték el, a támfalban új 48-as emlékmű készült. A megyeháza kertje megnyílt a tér felé, északi részéhez híd csatlakozik, melyről az addig méltatlanul mellőzött kis közbe lépcső vezet. A tér a hangsúlyok áthelyezésével és az új utcabútorokkal, burkolatokkal városi rangot kapott.

TURUL TÉR Budapest, XII., 2004

A hegyről lefutó három főút találkozási fontos közlekedési csomópont. E helyszínre a kerületi önkormányzat a II. világháború hegyvidéki áldozatainak tiszteletére kívánt emlékművet állítani. A nyomvonalak szokatlan szögben való találkozási és a terep erős lejtése dinamikus térrendezést kívánt: a posztamens hatalmas kőtömbje a fölszakadó földből emelkedik ki, a mélyből feltörő erők játéka az egy irányba futó, fékező támfalak mentén kerül egyensúlyba. A mészkővel burkolt talapzat fugáiba fémszalag ékelődik az ezret is meghaladó áldozatok nevének vésetével. E gesztus azóta több emlékműnél is megjelent. Szobrászművész: Szmrecsányi Boldizsár.

TURUL Komárom, 2012

Komáromot az első világháborút követő párizsi békeszerződés következményeként, immár száz éve vágja ketté nemzetközi államhatár. A magyar városrész legforgalmasabb csomópontján felállított emlékmű ötméteres betonpengéi az erőszakkal kettészakított város, egyben az egymástól elvágott nemzet egy-egy felét jelképezi, amelyet a bronz turul karmai közt tartott kard fog öszsze, szétválaszthatatlanul. A talapzaton Komárom és Révkomárom stilizált térképe látható a bevehetetlen komáromi erőd latinul olvasható mottójával: „Sem csellel, sem erővel”. A köztéri alkotások esetében – a talapzatok okán – az építészet és a szobrászat sem válhat el egymástól, a bronz turulszobor Szmrecsányi Boldizsár műve.

CSALÁDI HÁZAK

Hogyan néz ki egy ház? Úgy, ahogy minden gyermek rajzolná: van egy háromszög alakú teteje, van közepe két ablakkal, és persze van alja, s a földön áll. Majd feltűnik a papíron a barna faléckerítés kapuval, és egy szép nagy fa lombkoronája a kertben. Kéményéből füst gomolyog kifelé. Mindenkinek ismerős ez a bennünk szunnyadó ősképek. Ez a HÁZ, ami nem pusztán kognitív, racionális, műszaki építmény, hanem erősen érzelmi meghatározottságú, amely az emberi személyiség kiteljesedését jeleníti meg.²

Turi Attila családi házai a ráció és költőiség finom határmezsgyéjén mozognak. Fegyelmezett erő és játékoság kettőse jellemzi valamennyit, ami rokonságot mutat az angol rurális építészettel. Voysey

² Peter HÜBNER: Mennyi építészetre van szüksége az embernek. Magyar Művészet, 3. évf. 1. szám, 132. o.

és társai újszerű, modern, immár nem historizáló művein gazdag részletképzésű, a nemzet hagyományában gyökerező motívumok jelentek meg a századfordulót követően, a természetes anyagok elegáns könnyedségű alkalmazása és egy észszerű, változatos és fényjárta alaprajzi elrendezés mellett. A részletképzés Turi számára olyan alapvetés, amire jól illik a wrighti romantikus jelző: „egy házat le kell tudni bontani a kilincsig, fontos, hogy legyen rajta a ház egészét értelmező szerethető, annak léptékéhez lélekben felemelő részlet” – vallja. Épületeinek jellegzetes megjelenéséhez hozzátartozik az időt befogadni képes téglá, ami kötött méretrendjénél fogva e játékosságot egy adott rendszer keretei közt tartja. E természetes, az emberi kéz méretéhez illeszkedő építőanyag adja meg azt a léptéket házainak, melyben a részletképzés lehetősége magától értetődő. Nem a divat szülte őket, minden ízükből visszatükrözik Frank Lloyd Wright organikus építészetre vonatkozó meghatározását: a részletek az egészhez igazodnak, az egész pedig a részleteihez: az eredmény folyamatosság és integritás. Megfelelnek az adott kornak, helynek és a benne élő embernek.¹⁷

CSALÁDI HÁZ Budapest, XII., 1997

Mindenekelőtt az erdőszéli telken álló ősfák megóvása határozta meg az alaprajzot, amely látványosan kilép a derékszög szigorúságából. A három kapcsolódó épülettömegnek megfelelően megmozgatott tető és a falsíkok ugrásai, lendületes felhasításai a bennük elhelyezett funkciókra szabottak. A földszinten a nappali élettér elemei, míg az emeleten a pihenés terei kaptak helyet. A hármasság az épület mozgalmas, természetes anyaghasználatú homlokzatán is érvényesül a téglalábazat, a vakolt falsíkok és könnyedebb, faszerkezetű emeleti szint által meghatározott vertikális rendszerben.

CSALÁDI HÁZ Szentendre, 1998

A telepítés alapötletét a Dunára néző kilátás és a meglévő növényzet adta: az eredeti terepből csak a lakószobák emelkednek ki, minden egyéb szinte észrevétlenül kúszik be alá. A zöldtető felett kilátás adódik a folyóra, a diszkréten megbújó nappali déli tájolását üvegfal biztosítja. Az épület a passzív ökológiai gondolkodás mintapéldája: a hőcsapdaként működő nappali télen napfényben fürdik, míg nyáron az eres árnyékolja. A zöldtető és a kővel burkolt vastag falak szükségtelenné teszik a ma oly divatos klímaszabályzó gépészeti megoldásokat. A homlokzatokon a helyi kő, a téglá és a faburkolatok egymásba úsztatása dominál, míves részletképzésekkel.

CSALÁDI HÁZ Budaörs, 1998

A félnyeregtes tömegek és előtetők kombinációjából álló ház alaprajza a telken álló koros fák, valamint a kedvező tájolás miatt egy dél felé nyitó, határozott ívre szerveződik, amelyet markáns kémény zár le. A terasz feletti kihegyezett, dinamikusan elfogyó faszerkezet az alkotói korszak egyik védjegye, a töredezett vonalvezetésű nyílászárók az antropozófus építészetet idézik. A terméskő lábazatú homlokzatot ezúttal nem a téglá, hanem egyedi vakolatstruktúra uralja, ami az emeleti szinten könnyed fafelületekre vált.

CSALÁDI HÁZ Budakalász, 1999

Az ófalu peremén álló épület az utca, azaz a közösség felé oromdeszkás, osztott padlásablakos vakolt oromfalával a helyi szokásokhoz illeszkedő, mégis egyéni arcot mutat. A hagyományos beépítést követve egy tornácos jellegű, a környező épületek arányaival és léptékével megegyező tömeggel

indul, majd kissé hátrébb ez a nyeregtetős tömeg kibővül, és egy egyedi megformálású, íves tetőszerkezetű, téglaburkolatú kétszintes keresztszárnyhoz kapcsolódik.

A homlokzat az építőmesteri kvalitást jól érzékeltető részletmegoldásokat mutat

CSALÁDI HÁZ Pilisszentlászló, 2000

A meredek, ősfás telken álló otthon az építészeti megoldások, a felhasznált anyagok, szerkezetek terén a családiház-tervezés megélt kalandjainak játékos, esszenciális kivonata. Ez esetben sem a kényszeres szimmetria, az egyenlő ablakaxis távolságok és a sakktábla szerinti alaprajzi rendszer képezik a kiindulási pontot, hanem az átláthatóság, a terepre való illesztés és a természettel való kapcsolat. Az egyszerű elrendezés illeszkedik az alkotó családi életéhez: a centrális tömegben lakókonyha, a hosszházban kétszintes nappali és dolgozószoba, az emeleten lakószobák találhatók. A nappali nagy üvegfelületű télikerttel kapcsolódik a déli teraszhoz.

A két részből szerkesztett, a kéménynél ízesülő épület anyagában – helyi kő, bontott téglák – is különbözik. A kézművesség dicséretéül a falba több száz régi, címeres téglák, míg a fába süllyesztett kerámiadíszek kerültek. Az enteriőr egyedi, inspiratív atmoszférája, a berendezés, a felületek, a textíliák és mindaz a kellem, ami igazán otthonná tesz egy épületet, a ház asszonyának munkája.

A szakmai sikerekhez nélkülözhetetlen biztos háttérrel teremtő kreatív társ a tárgyak, a mások szemében értéktelen töredékek megmentője, egyben új életre keltője, akinek keze alatt a rész újra és újra egészzé lesz.

CSALÁDI HÁZ Solymár, 2003

Az északi lejtőn álló épület szerkezetét a lemenő nap fényének becsalogatása határozta meg. A fény a felső bevilágítókon áramlik be, beborítva a nyers- fa-felületeket, ami sajátos hangulatot ad a kilátás felé nagy üvegekkel nyitott nappali terének. A házat hat ragasztott tartó ív uralja, a téglával burkolt, sarkain töredezett falak sziklaszerű andezitépítményből emelkednek ki. A dinamizmus érzetét erősíti a kihagyott kristályszerkezetű házvég. Fegyelmelt erő és játékoság egyszerre érvényesül: a szintkülönbségekkel tagolt belső teret az átlátások és az egyes felületek játéka teszi változatossá.

CSALÁDI HÁZ Tinnye, 2004

A két kisebb festszű, hagyományos nyeregtetős épületrész egy hangsúlyos előtetővel kiemelt bejárati tömeggel kapcsolódik egymáshoz. Ölelésükben helyezkedik el a nagy üvegekkel megnyitott nappali kétszintes, galériás tere. A funkció szerint elkülönülő tömegek homlokzati kialakításukban – bontott téglák és egyedi vakolatstruktúra – is eltérnek egymástól. A külső és a belső felületképzéseket egyaránt a természetes anyaghasználat és a meleg pasztellszínek harmóniája hatja át.

CSALÁDI HÁZ Budapest, III., 2004

Csillaghegy kertvárosának a budai svájci villákat szerényebben megidéző, még nyomokban ma is látható, nőtt jellegű régi házak, és az emberi lépték ad sajátos hangulatot. A keskeny telek tájolás és bevilágítás szempontjából is kedvező beépítését a deréktájban kialakított átrium szervezi. Szűkösségét az emeleti szint faburkolata és a különleges futó- növényzet ellensúlyozza, védett helyzete okán hamar a család kedvelt tartózkodási helyévé vált. A nappali faoromzata, a belső tér és a homlokzat romantikus részletképzései a környék egykori fényét tükrözik vissza.

CSALÁDI HÁZ Budapest, XII., 2006

A Hegyvidék déli részén megépült családi ház sajátos, hármasszerű struktúrát hordoz. A nagyszerű panorámára „ráhajló” tömeg a magaslaton kialakított, zártabb tömegű, a lakószobákat befogadó tömegből nő ki, fokozatosan feloldódva az íves hajlítás feszültséget megjelenítő szárnyában. A kitarulkozás a belső térszervezésben a tömegben érezhető átalakulás dramaturgiájával szervezett: a cellás beosztású lakórészből a külső ívre tapadó, a pontszerű faltestekkel gyámolt galéria indul, amelyről a fejrészen szabad kilátás nyílik. Az épület kihegyezett tömegalakítása a piliscsabai egyetemi klubbal rokon, de a teraszt ölelő formálás a felhasítások kezelésével együtt új elem Turi építészetében.

CSALÁDI HÁZ Budapest XII., 2006 (Belsőépítészet: Dunja Lasin)

Az erős lejtésű telken álló ház a szintek között kapcsolatot teremtő két, a lépcsőház mentén ízesülő tömegre oszlik, amelyet a nappali nagy belmagasságú tere fog össze. A feszes alaprajz nem lép ki a merőleges szerkesztési rendből. A festői logika mentén komponált, erőteljes horizontális és vertikális hangsúlyokat mutató homlokzat nyugalmat sugároz. A domináló téglalátványát rakott kő és nyersfa-felületek oldják. A korai munkák vadsága visszazelődni látszik, a ház részletképzéseiben azonban mégis egyfajta romantikát képvisel. Az igényes megbízónak köszönhetően a tervezést mind a belső, mind a kert irányában folytatni lehetett, így egységes mű jöhetett létre.

CSALÁDI HÁZ Magyarpolány, 2007

Magyarpolány egyike azon hazai községeknek, ahol a kistelepüléseinket egykor jellemző egységes arculat néhol még sebész nélkül látható. Ez a pontosan megragadható karakter a szomszédos utcában már szertefoszlik, noha alapvető igény, hogy házaink visszasugározzanak valamit közös emlékezetünkéből. Ebben a környezetben a hagyományépítés két sarokpontjára épít a domboldalon álló családi ház: helyénvaló és korszerű. Hiszen a hagyományt nem az őrzi, aki mereven utánozza, hanem az, aki szabadon továbbgondolja, de tisztelettel visszautal rá.

CSALÁDI HÁZ Szentendre, 2009

A szentendrei, meredeken leszakadó domboldalon álló épület jelentős szintkülönbséget hidal át, az utcáról csupán az alacsonyabb hajlásszögű tetővel fedett, a garázst rejtő zömök torony, és a hozzá kapcsolódó hagyományos tömeg felső szintje látszik. A nagy alapterületű, a terepen lelépcsőző ház – az egyes funkciókat visszatükröző – alapelemekre bontható struktúrája a völgy felől már jól látszik. A homlokzaton megjelenő anyagok, a téglal és a terméskő kombinációja nem csupán burkolat, hanem valódi szerkezeti elem hatását keltik. A megbízó olasz gyökerei okán finom utalások fedezhetők fel az északolasz „borgo” településstruktúrára.

CSALÁDI HÁZ Nemesbük, 2009

Az igényes megrendelőnek épült nyaraló- és lakóépület (munkatárs: Fülöp Tibor) a lejtős terep adottságához igazodik. Az épület tömegképzése, struktúrája a hangsúlyos kőtalapzatra épült. A téglaburkolatos ház az erőteljes ács- szerkezettel kialakított megnyitásra épül, ami egyesíti a bejárati előtetőt és a ház teraszát, egyben a hasznos szépség mára ellentété fajult kettősségét. A hosszútömegben a dupla légterű lakótér, a felső részén sorakoznak a lakószobák. A gépkocsitárolás a

házzal és kerítéssel egybeépített zöldtetővel fedett részen történik, biztosítva a legegyszerűbb feltárás mellett az esztétikus kialakítást.

CSALÁDI HÁZ Budakalász, 2010

Budakalász karakterét máig meghatározzák a keskeny telkeken elnyúló hagyományos tornácos hosszúházak. Ennek alapképletét gondolja tovább a mai kor igényeire szabott családi ház. A főtömeget a pajták könnyűszerkezetét megidéző keresztzárny egészíti ki, amely fachwerkes megjelenésével önálló jelentést is hordoz a helyi német hagyományokat ápoló megrendelő okán. A tornác funkcióját átvevő előtető befut a két, önálló tömeg közé, a cezúrát a méretes kéménypillér is erősíti. Az épület az egyik első darabja a pályaválasztásban édesapja nyomdokait követő Turi Gergővel jegyzett közös munkáknak.

CSALÁDI HÁZ Remeteszőlős, 2010

A karakter nélküli új telepre tervezett lakóház (munkatárs: Fülöp Tibor) a nappali tereket befoglaló hossz- és a szobákat tartalmazó keresztzárnyból áll. Az elemi, archetipikus építészeti tömegek találkozása jelenti az érdekességet mind a tömegalakításban, mind a külső és belső terek kapcsolatában. A téglaburkolatú épület a megnyitásoknál – bejárat, nappali, terasz – a szituációnak megfelelő gesztussal fordul a kert felé, amelyet az eltérő fafelületek is jeleznek. A faszervezetek a bejáratnál előtetővé, a nappali ablakánál „képernyővé”, a terasznál a tömegbe hatoló dobozként jelennek meg.

CSALÁDI HÁZ Budapest, III., 2012

A tervezés során (munkatárs: Turi Gergő) felidéződtek a helyszínt jól ismerő gyermekkor emlékei: a strand környéke, a Rómaifürdő '60-as években épült csónakhangárjai, a víkendtelepek. A beton sötét tónusa, a hangsúlyos nyersbeton kéménypillérek, az élénk színek, a homlokzatok geometrikus játéka – mindez új volt, és modernnek hatott egykor a Gázgyári lakótelepről nézve. Ezt a világot idézi meg a szokatlanul szabályos szerkesztésű családi ház, amely ugyanakkor anyaghasználatában és a kishajlású féltetős tömegek ízesülésében már az életmű jellemző darabjait követi.

CSALÁDI HÁZ Budapest, III., 2017 (Munkatárs: Szabó Norbert)

A keskeny, nyugati lejtésű saroktelken úgy kellett megoldani a lakóépület kialakítását, hogy a keleti részen meglévő pince a ház szerves része legyen. A dél felé kitérő épület minden gesztusában a kedvező tájolás, egyben a jó kilátás felé fordul. Az észak felé zártabb, keretezett nyílásokkal kialakított épület a pincelejárót rejtő, a derékszögű struktúrából kiforduló falnál mind mozgalmasságában, mind anyagában változik, megnyílik, nagy méretű üveg- és faburkolatokkal a zárt és merev tömegeből kristályszerű, lágyabb részek bukkannak elő. A kompozíció és a belső tér szervező eleme a háromszög alapú zömök kéménypillér. A bejárat helyét a faborítású erkély, valamint az osztott üvegfal kialakítása hangsúlyozza.

FŐÉPÍTÉSZET

Az építészet a leghétköznapibb művészeti ág, amely beleszűrődik vagy színesedik a mindennapok szolgáltatóiiparába. A főépítész feladata, hogy a szolgáltatás mellett megéreztesse egy közösséggel

azt a hangulatot, karaktert, ami a hely identitását fejezi ki. Nem ilyen fényes a főépítési út, hiszen több az elhárított hiba, mint a jó példa...

A budakalászi faluház malomköve, egy krumpliveremből visszaállított úrnapi kápolna, egy útszéli kereszt kicsinység ugyan, de homeopátiás hatású, s érezhetően megváltoztatja egy közösség viszonyulását környezetéhez. Megemeli a horizontot egy pillanatra, és láttatni engedi azt, ami még nincs, vagy ami lehetett volna. A legjobb példa maga a ház, ezért, hogy mindez közérthető legyen, Turi Attila főépítésként maga is tervezett a településre ipari épületet, faluléptékű középületet, számos családi otthont, sorházat, lakóparkot, valamint kis melléképületet. Felújított helyi értéket, közterületeket, átalakította a közhivatalt. Több mint két évtized tapasztalatát fogalmazta meg a mintakönyvek közé beválasztott helyi arculati kézikönyvben.²⁰

TAKARÉKSZÖVETKEZET Budakalász, 2004 (Belsőépítészet: Jánosi János)

Alapvető kérdés, hogy házaink, épített környezetünk visszasugároz-e valamit közös emlékezetünkből. A budakalászi Ófalu központjába Turi Attila a település főépítészeként a helyi keresztcsűrös, hajlított házak gesztusából kiindulva tervezett (belsőépítész: Jánosi János) középületet. Az egykori kovácsműhely jellegzetes arányait, beépítését megtartva alakult át bankfiókká. Részletmegoldásai, tetőképzése, simított felületekkel kevert vakolatstruktúrája, annak meleg színezése és a faburkolat egységet képez a helyi hagyományból építkezve, mégis mai ízű, korszerű megjelenéssel. A módszer ugyanaz minden épületnél: a struktúra – az épületben megjelenő gondolat – lebontása az ember által befogadható léptékre

LAKÓPARK Budakalász, 2001–2003

Az Omszki-tó partjára tervezett 150 lakás négy, különböző ütemben megvalósult épületegysége nagy udvart ölel körbe. Az 50–100 m²-es lakások gépies ismétlése helyett a koncepció lényege az eltérő elemekből álló, de még gazdaságosan megépíthető struktúra kialakítása volt, amelyben a lakók élettere elkülönül, a parkosított udvar azonban közös térként funkcionál. Ez változatos, tagolt tömegképzést és részletgazdag homlokzatokat eredményezett, szervesen nőtt jelleget tükrözve. Inspirációs forrásként tetten érhető a gyerekkor helyszínét adó Gázgyári lakótelep hangulata, a részletek szándékolt halmozása, hogy ne telepként, de egyedi egymásmellettségként éljék meg a lakók otthonaikat, ahol a tervezett elemek a környezetükbe úgy simulnak bele, mint egy évszázadokon át a természettel spontán módon összenövő épület.

CSALÁDI HÁZ Budakalász, 1996

Egy főépítész kötelessége a példamutatás, melynek tárgya ez esetben egy rendkívül meredek telek illeszkedő beépítése volt. Az épület a növényzetbe olvadó törtvonalú, a terep vonalát követő észrevétlen támfalrendszeren nyugszik. A struktúra az ófaluból ismert oromfalas hosszúházból és a lenyűgöző kilátást kihasználó csatlakozó tömegek lépcsőző rendszeréből áll, mely részleteiben a hagyományos építés nyelvezetét használja. Kétarcú formálás és részletképzés született: az utca felé eső homlokzaton a kézműves hagyomány, az építőmesteri kvalitást érzékeltető aprólékoság, míg a lejtő fele a nagyobb komponáló, mégsem idegen, high-tech gesztusok érvényesülnek.

CSALÁDI HÁZ Budakalász, 2007

A ház egy család két generációja számára teremt egyszerre közös és saját életteret. A két önálló szárny egy tornáccal átívelt, nyitott átriummal kapcsolódik egymáshoz. A mai élet célszerűsége és a kultúra ellentéte a garázskapuban sűrűsödik, mely ez esetben az utcai oromfalra nyílik. E konfliktust a szemet vezető, az ipari jellegű széles kapuról a figyelmet részletképzéssel finoman elterelő hangsúlyeltolás oldja fel, bizonyítva, hogy a praktikum és esztétika összehangolható fogalmak. Míg az udvari homlokzat szabadabb formálást tesz lehetővé, az utcai mindig üzenet a közösség felé. A főépítési hitvallás alapköve, hogy a ház haszna a gazdáé, a látvány azonban mindenkié...

CSALÁDI HÁZ Budakalász, 2015

A város legszebb fekvésű, a Majdán-patak völgyére néző területen felépült házat Turi Attila és fia, Turi Gergő közösen jegyzi. A megrendelő kétszintes, tetőtér helyett az emeleten is teljes értékű, állóablakos házat kért. Az ennek megfelelően karcsúbb, magasabb tömeghez egy zöldtetős, a mellékfunkciókat befogadó tömb kapcsolódik. A homlokzat geometriai értelemben aszimmetrikus, ugyanakkor kiegyensúlyozott, azaz látvány szimmetrikus.

ÉPÍTVE TANÍTANI

A '80-as években a műegyetemi hallgatók egy csoportja – köztük Turi Attila – alternatívát keresett a szakma megismerésére. Segítségért fordultak Makovecz Imréhez, aki felismerte, hogy a diákoknak mire van szükségük: építésre. A maguk ötletei közül legjobbnak tartott tervet megépíteni a két kezükkel, hogy megismerjék az építőanyagok tulajdonságait, hogy közösen végigéljék az építés drámáját. E gondolatok mentén alakultak később az új visegrádi táborok a Műegyetemen, a Turi Attila nevével fémjelzett szerves építészet kurzusaihoz kapcsolódva.

UTÓSZÓ

Az építészet szövete a textiléhez hasonlatos: vezérszálból és keresztszálakból áll. Makovecz Imre olyan vezérelveket tett le, amelyek morzsáira és horizontális kifejtésére egy élet megy rá. Turi Attila nem programalkotó építész, aminek ma Magyarországon sokan gondolják magukat. Mestere munkásságából kiemelte mindazt, amit megértett és mélyíteni tudott, komolyan véve szavait. Önálló építészeti világa nem formailag, hanem gondolkodásmódjában, belső mozgatóerőiben rokon mesterének építészetével. Méltó tanítvány az élet valamennyi területén. Sokrétű tevékenysége jól mutatja, hogy az építészet számára elválaszthatatlan annak szociális tartalmától: a közösségtől.

ÉLETRAJZ

Született 1959. december 13-án, Budapesten

ISKOLÁK 1974–78 Berzsenyi Dániel Gimnázium 1979–85 Budapest Műszaki Egyetem Építészmérnöki Kar

1984 házasságkötés Perger Judittal, gyermekeik: Anna, Márton, Gergő, Sára

MUNKAHELYEK 1985–1987 Idol Gmk. társalapító 1987–1990 Makona Kisszövetkezet, építész tervező 1990– Triskell Kft. társalapító (Csernyus Lőrincsel és Siklósi Józseffel) vezető tervező 1996–2019 Budakalász főépítésze 2004–2018 BME Lakóépülettervezési Tanszék, oktató

TÁRSASÁGI TISZTSÉGEK 1989 – Kós Károly Egyesülés társalapító tag 2011 – Magyar Építőművészek Szövetsége tag 2013 – Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozat, rendes tag 2012 – Pest Megyei Építész Kamara elnökségi tag 2013 – Magyar Építész Kamara alelnök 2013 – Országos Főépítész Kollégium elnökségi tag 2013 – Országépítő, szerkesztő 2013 – Magyar Művészet, szerkesztő 2017 – Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozat, tagozatvezető

DÍJAK, KITÜNTETÉSEK 1997 Pro Ecclesia Hungariae 2000 Év háza díj 2003 Ybl Miklós-díj 2011 Év Főépítésze díj 2019 Főépítészeti életműdíj 2019 Budakalász díszpolgára

BIBLIOGRÁFIA

MONOGRÁFIA

ERHARDT Gábor (szerk.) 2010 Turi Attila. Gerle János, Lenkei Csilla, Makovecz Imre, P. Szabó Ernő, Rozmann Viktor, Wesselényi, Garay Andor szövegeivel, Dénes György fotóival. Serdián, Budapest

SAJÁT CIKKEK

CSERNYUS Lőrinc – SIKLÓSI József – TURI Attila 1992 Ezt irtó profin elrendezték az emberek. Országépítő, 3. évf., 2. szám, 51. o.

TURI Attila 2002 Beszámoló a beregi újjáépítésről. Országépítő melléklet, 13. évf., 1. szám, 2–7. o.

TURI Attila – CSERNYUS Lőrinc 2003 A Vándoriskola Elzászban. Régi-Új Magyar Építőművészet, 1. évf., 3. szám, 54–55. o.

TURI Attila 2004 Első felvonás: Waldorf-iskola, Óbuda. Alaprajz, 11. évf., 3. szám, 22–25. o. 2010 Családi ház, Budapest, XII. kerület. Országépítő, 21. évf., 4. szám, 9. o. 2011 Nyári táborok. Országépítő, 22. évf., 4. szám, 26–27. o. 2011 Az ajkai vörösiszap. Országépítő, 22. évf., 2. szám, 14–23. o.

2011 A vörösiszap sújtotta Kolontár és Devecser új lakókerületének tervezése és építése. Építésügyi szemle, 53. évf., Klnsz. 32–37. o. 2012 [Nekrológ]. In: Makovecz – 77 nekrológ, szerk. Serdián Miklós

György. EPL Kiadó, Budapest 2010 Az utolsó terv – az első lépés. Országépítő, 23. évf., 3. szám, 28–29. o. 2013 Térségi járóbeteg-szakellátó központ, Polgár. Országépítő, 24. évf., 4. szám, 16–18. o. 2013 Kastélysors-embersors, Europa Nostra díj 2013. Festetics-Inkey kastély, Alsóbogát. Régi-Új Magyar Építőművészet, 10. évf., 3. szám, 5–7. o. 2014 Visegrád 33 év. Országépítő, 25. évf., 3. szám, 4. o. 2015 Tündérbogát Óvoda. Országépítő, 26. évf., 3. szám, 30–33. o. 2015 Statika és szenvedély – Interjú Pongor Lászlóval. Országépítő, 26. évf., 4. szám, 40–45. o. 2017 Anyag és eszme: organikus formák a faluházépítésben. Szín, 22. évf., 5. szám, 15–20. o. 2019 Mester, jelentem átadtuk! Az Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete Piliscsabán. Országépítő, 30. évf., 2. szám, 6–13. o. 2019 Az udvar csendje: iskola Budakeszin. Országépítő, 30. évf., 3. szám, 6–14. o.

PERÉNYI Tamás – TURI Attila – CSONTOS Gyula 2011 A szerves építészet oktatása a Műegyetemen. Országépítő, 24. évf., 4. szám, 22–25. o.

TURI Attila (szerk.) 2013 Csete György; Csaba László; Gulyás Zoltán; Jánossy György; Jurcsik Károly; Makovecz Imre; Szentkirályi Zoltán; Vago Pierre. (Üzenet) Magyar Művészeti Akadémia, Budapest 2014 Kerényi József. (Üzenet) Magyar Művészeti Akadémia, Budapest

TURI Attila – DÉNES Eszter 2014 Zsigmond László – Veresegyház, Rácalmás, Mátészalka főépítésze. Interjú. Országépítő, 25. évf., 1. szám, 34–39. o. 2015 Humor, derű, építészet. Interjú Dévényi Sándorral. Magyar Művészet, 3. évf., 2. szám, 151–157. o. 2019 Környezet, hatások, nevelés: interjú Düll Andrea környezetpszichológussal. Országépítő, 30. évf., 3. szám, 15–19. o.

RÓLA ÍRTÁK

GERLE János 1998 Csernyus Lőrinc – Siklósi József – Turi Attila interjú. Országépítő, 9. évf., 2. szám, 3–21. o. 2010 Turi Attila ipari épületei. In: Turi Attila. Serdián, Budapest (szerk. ERHARDT Gábor) 2001 Újjáépítés a Felső-Tiszánál. Interjú Turi Attilával. Országépítő, 12. évf., 2. szám, 2–7. o.

TORMA Tamás 1999 Lég tér több – kevesebb. Turi Attila művelődési központja Lajosmizsén. Octogon, 2. évf., 5. szám, 22–23. o.

HAINES, Olga 1999 Un villaggio ungherese ed il suo centro sociale. Nella rivista vengono presentati lavori di alcuni giovani architetti "organici" ungheresi (Tamás Nagy e László Vincze, dello studio "Axis"; Dezső Ekler, dello studio "Ekler Kft"; Attila Turi, del "Triskell"). Construire in Laterizio, 69. szám, 2–3. o. 2003 Aspekte zur Gesundheit. Drei Einfamilienhäuser in drei Ländern. Klaus Helff: Deutschland, Attila Turi: Ungarn, Marc Schepens: Belgien. Mensch+Architektur, 10. évf. 42/43. szám, 28–34. o.

ROZMANN Viktor 2005 Erdőszélen: organikus villa a budai hegyekben. Atrium, 10. évf., 5. szám, 28–33. o.

LENKEI Csilla 2005 A természet része: családi ház a Pilisben. Atrium, 10. évf., 6. szám, 28–33. o.

SOMLYÓDI Nóra 2006 Lépcsőző tömbök a kalászi lejtőn: villa Budakalászon. Atrium, 11. évf., 5. szám, 36–39. o. 2006 Természetből kinövő ház: családi ház Budakalászon. Atrium, 11. évf., 5. szám, 3, 22–27. o.

NYERGES Tibor 2007 Órtorony: villa a domboldalon. Atrium, 12. évf., 1. szám, 32–39. o.

DUDICS Krisztián 2010 Lélekjelenlét. Régi-Új Magyar Építőművészet, 7. évf., 2. szám, 20–22. o.

MAKOVECZ Imre 2010 Két könyv az építés tiszteletére. Régi-Új Magyar Építőművészet, 7. évf., 5. szám, 54. o. 2010 Turi Attila könyvéhez. Országépítő, 23. évf., 4. szám, 8. o. 2011 Előszó Turi Attila kötetéhez. Régi-Új Magyar Építőművészet, 8. évf., 5. szám, 24. o.

BOJÁR Iván András 2011 Utolsókból elsők – Devecser és Kolontár új házai. Octogon, 14. évf., 9. szám, 34–36. o.

KOVÁCS Péter 2012 Születés és elmúlás misztériumai – Makói Gyógyfürdő. Octogon, 15. évf., 3. szám, 34–38. v

BUELLA Mónika 2012 A tűzépbarokktól a szociológiai formákig. Interjú. Országépítő, 25. évf., 2. szám, 62–67. o.

ERHARDT Gábor 2014 Mályva utcai bölcsőde, Budakalász. Országépítő, 27. évf., 4. szám, 36–39. o.
2015 Turi Attila építészete. Országépítő, 28. évf., 3. szám, 24–29. o.

BERÉNYI Marianna 2015 Három az egyben. Az Abonyi Kultúra Háza. Országépítő, 28. évf., 1. szám, 54–59. o.

DÉNES Eszter – ERHARDT Gábor 2015 Interjú Turi Attila főépítésszel. Országépítő, 28. évf., 3. szám, 14–19. o.

CSÓKA Balázs 2019 Sorakozó. Vörösmarty Mihály Gimnázium új tornaterme, Érd. Régi-Új Magyar Építőművészet, 16. évf., 2. szám, 40-43. o.

INTERNETES MEGJELENÉSEK

Pásztor Erika Katalina: Isten hozott, kis sziget... Devecserben, Kolontáron. Építészfórum, 2011.06.10., <http://epiteszforum.hu/isten-hozott-kis-szigetdevecserben-kolontaron>

Turi Attila az év főépítésze. Demokrata, 2011. 08. 26. <https://demokrata.hu/magyarorszag/turi-attila-az-ev-foepitesze-67238/>

Mágikus erejű házak. Beszélgetés Turi Attila építésszel. 2011.09.11., <http://varkapu.info/egyeb/magikus-ereju-hazak-beszelgetes-turi-attila-epitesszel/>

Tóth B. Zsuzsa: Kézzelfogható építészalmok. VEOL, 2012.10.06., <https://www.veol.hu/kultura/kezzelfogható-epiteszalmok-1289658/>

Turi Attila: Az utolsó terv, az első lépés. hg.hu, 2012.10.25., <http://hg.hu/cikkek/varos/14937-az-utolso-terv-az-elso-lepes>

Bölcsőde Budakalászon. Erhardt Gábor. Építészfórum, 2015.04.09. <http://epiteszforum.hu/bolcsode-budakalaszon>

Csontos János: Ki festi ma a magyar faluképet? Kerekasztal-beszélgetés Sáros László, Sisa Béla, Turi Attila és Krizsán András Ybl-díjas építészekkel. Magyar Idők, 2016. január 10. <https://www.magyaridok.hu/lugas/ki-festi-ma-a-falukepet-231265/>

Sánta Gábor: Amit a térélmény adhat. Magyar Idők, 2016. szeptember 16.

<https://www.magyaridok.hu/lugas/amt-a-terelmeny-adhat-1020607/>

TTT program, új szemlélet a tipizálásban. Interjú Jánosi Jánossal, Turi Attilával és Terdik Bálinttal. Országépítő.net, 2018.05.11., http://orszagepito.net/oe_magazinearticle/ttt-program-uj-szemlelet-a-tipizalasban-ii-interju-janosijanossal-turi-attilaval-es-terdik-balinttal/

23 év után búcsúzik a főépítési posztjáról Turi Attila. Budakalászi Hírmondó, 2019. feb02.01., <https://www.budakalasz.hu/23-ev-utan-bucszuk-foepitesziposztjatol-turi-attila/>

Csomópontok. Interjú. Vigadó Galéria, 2019.11.25. <https://www.mma.hu/muveszeti-hirek/-/event/10180/csomopontok?fbclid=IwAR02ruuuz5Cj3dK2rpNkG-Kc5P2idswlowHLPryyOfa9-NgSpxqqBuktKpA>

Péntek Orsolya interjúja, Üzenet, Művész Páholy. 2019. december 28.

<https://www.magyarhirlap.hu/kultura/20191228-uzenet>

Pálffy Lajos: Favonalzók és mesterek az építész műhelyében. Magyar Hírlap, 2020.01.21.,

<https://www.magyarhirlap.hu/kultura/20200121-favonalzok-esmesterek-az-epitesz-muhelyeben>

FILMEK

Az én váram. Lakáskultúra mindenkinek. 10. rész. Szerkesztő, rendező: Osskó Judit, 2001

Szép otthonok, remek házak. Szerkesztő, rendező: Osskó Judit, 2008

Vörös iszap, fehér ház. Szerkesztő, rendező: Osskó Judit, 2011

Isten kezében. Az utolsó rajz. Rendező: Erhardt Ágoston, 2012

Építészkorzó. Rendező: Szabó Mihály, szerkesztő: Csontos János, 2014

Hagyomány – Közösség – Építészet: 2014. február 7. Turi Attila építész. [Budapest]: Magyar Művészeti Akadémia, 2014., 1 DVD-R - (MMA Székfoglaló).

Salamin Ferenc és Turi Attila Ybl-díjas építészek: Az épített környezet minősége közügy című előadása (2/2. rész) Danubia televízió, szerk.: Zajti Ferenc. 2016. április 29.

MMA portrészorozat/ Turi Attila építész Iránymutató függőóonok. Rendező-operatőr: Gulyás János, 2017

Keddi Kaleidoszkóp. Turi Attila építőművésszel legújabb munkáiról Sulyok Miklós művészettörténész beszélget. Pesti Vigadó, 2018. január 16. MMA Archívum

Magyar Krónika. Város-kép. MTVA, 18/43. adás

A terek szövésének mestere. Kultúrpart, 2019. december 30. Szerkesztő: Kalmár András

<https://kulturpart.hu/2019/12/30/a-terek-szovesenek-mestere>

SZAKÉRTŐI KÖZREMŰKÖDÉS

Építészeti Tájéegységi Arculati Kézikönyv, Pilis. Szerkesztő: Dénes Eszter, LTK megbízásából, DNS-Műterem és DZone Studio, 2019
Építészeti Tájéegységi Arculati Kézikönyv, Tokaj. Szerkesztő: Dénes Eszter, LTK megbízásából, DNS-Műterem és DZone Studio, 2019

Fülszöveg:

Turi Attila építész munkássága több, egymásba fonódó szálból áll, melyek között jelentős alkotások sora éppen úgy megtalálható, mint a főépítési és a közösségi szolgálat. Vannak történetek, amelyek csomóponttá sűrűsödnek egy korántsem lezárt, immár 33 éves pálya esetén: különböző léptékű és funkciójú épületek, eredmények és tanulságok sorakoznak sajátos egységben. Mindezt a mester, Makovecz Imre, és az ő kezdeményezésére máig erős közösséget alkotó társak kísérik, akik nélkül nem születhetett volna alkotás, de szolgálat sem. A Ferencz István előszavával nyitó kötet Dénes Eszter szerkesztésében e csomópontok mentén, gazdag képanyaggal és az alkotó saját írásait beemelve, témák szerint tárja elénk a tanítvány önálló építészeti világát, mely nem formailag, hanem belső mozgatóerőiben rokon mesterének építészeti világgal. Turi Attila „hely-es” és „kor-szerű”, élethetőségi építészetről, mely az organikus gondolkodás napjainkra átemelhető maximumát adja, Erhardt Gábor bevezető tanulmánya ad pontos és átfogó elemzést.